

CEL OBERT

Butlletí Trimestral

Núm. 30

Primavera

2026

Cel CENTRE D'ESTUDIS LOCALS DE L'ELIANA

NO a les guerres

MASIA TORRE DE BAVA -TORRE DEL VIRREI-

★ ASPECTE DE LA MASIA A TRAVÉS DEL TEMPS

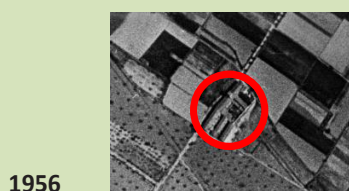

La Torre en decadència. 1963

Aspecte actual. 2022

★ LA MASIA DES DE L'AIRE

1956

2022

★ PROPIETARIS. CRONOLOGIA

-(1724) **Juan Bautista Bava Cherenguini de Negri y Arpe**. D'origen genovès. Rebé del duc de Sogorb la concessió de les terres. Casat amb Francisca Vacaro Cambiaso (1r) i amb Ana Vallterra (2n).

-(1754) **Manuel Bava Vacaro**. Fill de Juan Bautista Bava. Casat amb Rosa Pérez Arbolier.

-(1766) **Luisa Teresa Bava Vacaro**. Germana de l'anterior.

-**José María Chereguini**. Familiar dels anteriors per via paterna.

-(finals del segle XVIII) **Vicente Tamarit Genovés**. Seder. Casat amb Mª Ángela Pastor Marco (II marquesa de San Joaquín y Pastor). Realitzà algunes reformes, afegí reixes en les balconades i col·locà l'escut de la porta.

Escut dels Tamarit

-(1829) **Francisca de la Gándara Cardona**. Mexicana. Comprà la masia sent viuda de Félix Mª Calleja, virrei de Mèxic, I comte de Calderón (mort en 1828). Passà a ser coneguda com la *Torre del Virrei*.

-(1852) Arrendament de la masia al masover Jaime Badia Rodrigo, casat amb Francisca Sorní.

-(1857) **M^a del Carmen Calleja de la Gándara**. Filla menuda de la comtessa, *La Calderona*.

Casada amb José Mayans Mayans, II comte de Trigona.

-(1875) **Francisco de Paula Mayans Calleja**. Fill dels anteriors. III comte de Trigona. Casat amb Francisca de Borja de Sequera. Amb posterioritat, adquirí la *Masia de la Trinitat* de la seua germana, Concepción (1902).

-(1923) **Leopoldo Mayans Sequera**. Fill menor dels anterior. IV comte de Calderón.

-(1945) **José María Mayans Sequera**. V comte de Calderón i IV comte de Trigona. Hereter de la Torre i del títol a la mort del seu germà. Casat amb Amalia de Jáudenes Villalonga, VI comtessa de Zanoni.

(anys 50) Venda de les terres de regadiu als parcers que la treballaven: **Juan José Comes Silvestre** i altres.

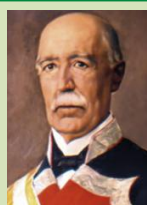
-(1954) **José Alegre Rubio**. Apoderat de la plaça de bous de València. Casat amb Asunción Gay Valero. Comprà les terres de secà, mont i masia. Parcel·lació i construcció dels xalets.

-(anys 90) **Ajuntament de l'Eliana**. Per donació de l'anterior propietari.

★ PROTAGONISTES DE LA MASIA

Félix Mª Calleja i Francisca de la Gándara

Carmen Calleja de la Gándara i José Mayans Mayans

Fco. de P. Mayans Calleja

Leopoldo i José Mª Mayans Sequera

José Alegre Rubio

Masovers pels anys 30:

Francisco Comes Zaragoza
Remedios Silvestre Gomis

COSES DEL NOSTRE POBLE

L'ELIANA PEREGRINA Janto Gil i Vicent Rubio (Cronista de l'Eliana)

L'Eliana sempre ha sigut amant de les tradicions, i més si comporten un poc de festa.

La que recordarem no és que comporte molta festa, però sí devoció, encara que alguns aquesta paraula la desconeixien. Però intuïen que alguna cosa de festa podien trobar.

Ens referim a la tradicional peregrinació o romeria que, al maig, coincidint amb les activitats que s'organitzen a València pel dia de la Mare de Déu dels Desemparats, la Geperudeta, molts pobles de la contornada inicien per distints camins per a concloure tots plegats a la plaça de la Verge.

Tenim notícies arreglades del diari Las Provincias del maig de 1909, que relata la gran afluència de pobles de diverses comarques que fan romeria al cap i casal per assistir als actes de celebració mariana.

El camí es feia —i es fa— a peu, en caure la nit, per poder arribar a l'alba a la capital i estar en la celebració de la missa d'infants, que s'inicia abans d'eixir el sol.

El camí ja és una festa, i més quan, en distints punts establits, les caravanes de vianants d'altres pobles es van trobant i engronsant la filada. Molts porten estendards i alguns, banda de música que amenitza la marxa en apropar-se a la capital.

Ens fem ressò només d'alguns pobles de la nostra comarca del Camp de Túria que aquell any de 1909 conformaven la peregrinació: des de Lliria partien 150 persones; de Benissanó, 40; de la Pobla, 50; de l'Eliana, 60; de Riba-roja, 130... I a mesura que avançaven s'unien els de Burjassot, Paterna i altres pobles. Cal dir que també acudien pobles de comarques més llunyanes a l'Horta, com la Safor, la Costera o el Camp de Morvedre.

L'Eliana ha estat present en la romeria des de molt abans de la notícia apareguda en Las Provincias a principi del segle passat. I continua peregrinant cada any amb il·lusió i festa.

Al maig tornarà a organitzar-se el camí.

ACTIVITATS DEL PER A LA PRIMAVERA

ABRIL Setmana republicana

Dia 14- ESPAI EXPOSITIU DEL C.S.C, 19.00 h - Inauguració Setmana de la República i de l'Exposició: *Dones de la república fent Història*- SALA ALMUDENA GRANDES: Concert de l'**Agrupació Vocal Dissonants**: Cants per la República.

Dia 17 – SALA ALMUDENA GRANDES 19.00 h. – Conferència: *De la Residència de Senyoretas a la Unió de Xiques, 1936-39*, per **Cristina Escrivà**.

Dia 18. AUDITORI, 19.00 h. Pel·lícula *La Invasió dels bàrbars*, de **Vicent Monsonís**. Entrades en www.elientrada.es.

Dia 19. Esmorzar republicà al Parc de la Pinada, 10.00 h.

Dia 21. Biblioteca Pública de l'Eliana. 18 h - Presentació del llibre FANG, de **Manel Gimeno** amb la presència d'**Alfons Cervera**

MAIG Dia, 20. ESPAI PISCINA D'ESTIU, Berenar amb **Vicent Rubio** (Cronista oficial de l'Eliana): ELS INICIS DE LA INDÚSTRIA A L'ELIANA

JUNY-DIA 12. SALA ALMUDENA GRANDES 19.00 h Xarrada; *"Quan el sol s'apaga: l'espectacle dels eclipsis i el gran eclipsi de 2026"*. Per **Mª José Martínez Usó**, llicenciada en Ciències Matemàtiques, especialitat de Mecànica Celeste i Astronomia. Professora del departament de matemàtica aplicada de la UPV.

UN CEL DE DONES

FENT XARXA

AMPARO DURBÁN

Conxa Delgado i Amo

Bateria, música i feminisme

Amparo fa de la relació entre la música i les dones un lloc en el món. I des de la passió per eixa confluència desenvolupa una tasca de creació i difusió que mereix el millor reconeixement.

No sols toca en grups musicals i té un projecte propi de creació musical sinó que, a més a més, fa un programa radiofònic, en l'actualitat a Ràdio Manises, però al llarg de molts anys també a Ràdio Túria, a l'Eliana. El programa té com a capçalera el significatiu títol **No soy la novia del bate-
ría**. Tota una declaració d'intencions sobre les dificultats que les dones tenen al món musical quan es llen-
cen a fer-se visibles. És, com ella diu, un crit de guerra. És un programa en què parla i ens fa escoltar música feta per dones:

https://www.ivoox.com/no-soy-novia-del-bateria-laura-audios-mp3_rf_169666588_1.html

Ara també posa el seu granet d'arena a la Cadena Ser amb una col·laboració de deu minuts titulada Muchas Músicas. Pensen vostès a què fa referència aquest títol. Ací la poden escoltar en un de tants programes: https://www.ivoox.com/muchas-musicas-amparo-durban-05-02-2026-audios-mp3_rf_167895685_1.html El dijous últim de mes, cap a les 13:45, la podem escoltar.

També ha col·laborat amb ràdio Púrpura a Paterna. Va arribar a la ràdio per la seua gran curiositat per tot allò que passa al seu voltant i, conversant amb Janto, li va entrar el cuquet de començar a fer un programa ací al poble, un programa de música i dones. I ja va per la sisena edició, que es diu prompte, però que requereix un esforç i dedicació ben gran.

L'entrevista ha circulat per moments molt interessants i sense nomenar la paraula feminista, m'he adonat que ella ho és profundament. És curiós, interessant i encoratjador veure i escoltar com les pràctiques quotidianes van marcant i fent camí. Com una dona practica feminisme des d'allà on està amb una normalitat impressionant.

Amparo va nàixer a Quart de Poblet, ha viscut a València i a Madrid i des de fa 12 anys a l'Eliana. Se sent de cor elianer perquè des de ben xicoteta venia a casa de la seua iaia que va construir un xalet als anys 60 a l'Almassereta

i on ella va passar molts moments de la seua vida. Tan és així que recorda com jugava de xicoteta amb Ximo i Salva Torrent, Policarpo, Estanislao... a fer cabanyes a casa de la seua iaia i eixes coses que fem de menudes. I ací va nàixer el llaç sentimental tan fort que la uneix a l'Eliana.

I la seua vida va anar evolucionant sempre tenint com a nord la música. És per a ella una necessitat vital. Ja des de xicoteta va demanar als pares que l'apuntaren a l'extraescolar de Música i va començar a tocar la bandúrria. En alguns moments que ho va deixar no li va quedar més remei que reprendre el camí perquè era una necessitat vital i així ha arribat a formar part de variats grups musicals. Al primer va llençar-se a tocar la bateria perquè no trobaven una dona que la tocarà. A aquell grup de xiques li deien Primer Aviso. A partir d'eixe moment ja continua tocant guitarra i canta. I jo diria que qualsevol instrument que li tiren.

A la seua esquena té un disc gravat el 2023 titulat **Atmosfèrica**: <https://open.spotify.com/album/0U5YLVhRvSnQywXaeefkAt>

I ara continua tenint el seu grup personal i un altre que s'anomena Mans de destal i els oratges canviant, amb el qual ja tenen dues cançons circulant i el presentaran al juny a la sala Blake Note Club.

I us preguntareu, com és possible tanta dedicació a la música, tanta passió. D'on li ve? I ella creu que en part és una qüestió familiar. Sa mare tocava el piano i sa tia la guitarra i les dues cantaven allà pels anys 40 i ella pensa que d'alguna manera això l'ha influenciada molt.

Acabem amb una reflexió molt important. Dels anys vuitanta a ara han canviat molt les coses, però encara falta molt en el món de les dones instrumentistes, sabent que en el món musical les coses són difícils, per a les dones eixa dificultat es multiplica: els comentaris, les actituds, les exigències...

Dones com Amparo fan del món de la música un espai de coneixement i, per tant, de reivindicació, de discussió i diàleg.

Gràcies, Amparo!

Una vesprada ben interessant.

EL RACÓ DE LA FORMIGA

TU I JO EN PRIMAVERA

Victor Iñurria

La Primavera ha vingut,
i jo sé com ha sigut,
del llostrejar d'un nou dia
al fosquejar quotidià,
l'hivern s'ha anat diluint,
i les ombres extingint.

Plens de vida són els nius,
els camps es mostren florits,
i amb tot un nou colorit,
son aroma m'ha atordit,
la Natura està aportant,
el que tant li he demanat.

Gaudir son aroma amb tu,
sentint els batecs del cor,
al ritme del nostre amor,
i així, amb ritme i llum,
esperances i perfums,
la Primavera ha vingut.

Ja ha arribat, ja està ací,
un esclat inversemblant,
nostre esperit pot sentir,
i mentre ens bull nova sang,
clara llum ens cegarà,
veient la Vida avançar.

Ebris efluvis seran,
els perfums de tantes plantes,
què els sentits extasiaran,
mentre les flors amb son flaire,
encisaran les abelles,
de l'Amor els Portaveus.

Brollant instints Animals,
Natura i Vida empentant,
Passions d'Hivern bandejant,
tu i jo la sàvia aturant,
què vol mostrar-se exultant,
al món, amb força vital.

I ens empeny i ens arrossega,
l'un a l'altre sense límit,
sentint calfreds a la pell,
i perfums d'íntims racons,
què no per ser amagats
han perdut el seu imant.

Flors i Fruits, pregons Aromes,
Color, Vida i Llum al Cel,
i Tu i Jo, forta embranzida,
exemple d'amor sense mida,
serem exemple ben ferm
del fort Amor que ens empeny.

És la sang que ens atrau,
regalimant des del cor,
duent-nos pel bell camí,
d'un Amor Ferotge i Dens,
que va marcant la dreuera.
Culpa de la Primavera?

O serà nostra Passió,
i revifats sentiments,
els que arribat el moment
de sentir-los enardits,
fan a la Primavera,
Esclava del nostre Amor?

Siga un o siga l'altre,
no perdem més ni un moment,
i entreguem-nos amb deler
a gaudir d'aquesta festa,
que omplirà cada moment,
de la Llum i del Color.

És aquesta Primavera,
la torre d'on aguaitar,
el futur que hi ha al davant,
i amb il·lusió desitgem,
nostra Passió conhortar
portant-nos al Setè Cel.

Victor Iñurria, (20 de Març de 2.026)

ESPAI BIBLIOTECA

Equip biblioteca

Celebrem l'arribada de la primavera amb bones dades estadístiques per a la biblioteca. L'Eliana creix i les persones usuàries del nostre servei també. El préstec més alt se distribueix entre les persones adultes i els infants, sobretot els grups d'edats entre 0 i 10 anys. Novel·la d'adults en castellà i llibres infantils tant en castellà com en valencià són els més prestats.

La lectura per plaer i per omplir temps d'oci és molt important, però també la consulta i lectura de llibres que ens parlen de temes diversos i actuals ens ajuda a formar-nos, a entendre i comprendre situacions, problemes que ens afecten... i poder prendre decisions. Per això us convidem a perdre's entre les prestatgeries. Segur que apareix un llibre que no s'imaginaveu!

Per acabar, heu de saber que intentem renovar el fons al ritme que ens permet el pressupost i el treball tècnic. Així que la setmana del 23 d'abril, Dia Internacional del Llibre, ja disposarem de les adquisicions fetes amb l'ajuda del premi Maria Moliner 2025.

Pel que fa a les activitats de la biblioteca (clubs de lectura, presentacions de llibres, tallers, contacontes, vi-sites escolars, formació d'usuàries...) recomanem consultar la programació completa en:

<https://www.instagram.com/biblioeliana>

MUSEU OBERT

SOROLLA EN CLAU DE DONA *Reyes Belvis*

L'univers de Sorolla és molt pròxim a l'essència valenciana, la seua obra és molt reconoscible visualment i l'associem immediatament quan veiem les seues pintures.

La clau d'un bon pintor és la capacitat de transmetre, que nosaltres com a espectadors, en veure-la, l'associem a la seua estètica personal, i això és el que passa quan analitzem obres de Sorolla.

Les seues temàtiques seran recurrents, parlem de mar, de pescadores, de barques, de xiquets en el bany, de retrats i d'encàrrecs sublims, però avui ens referirem al seu univers en clau de dona com a exaltació i respecte.

Sorolla treballà en diverses obres en clau de crítica social, a mode de denúncia ens retrata dones de finals del segle XIX on es reconeixen problemes coneguts en una societat de canvi cultural però no tant social.

Ens posa en primera línia problemes que envoltaven la societat valenciana de finals de segle, però que també succeïen a la resta d'Espanya.

Una societat on la falta de recursos mínims abocava moltes dones a establir o decidir solucions que condicionaven la seua vida i la seua existència.

Dins d'aquesta etapa en la qual Sorolla ens fa una pintura crítica, ens trobarem dues obres importants.

Una altra Margarida, 1892

Una obra de denúncia, de drama, on es retrata una jove presa amb la mirada caiguda, abatuda. El nom del quadre al·ludeix a la Margarida de Faust (Goethe) que ofega el seu fill per desesperació extrema en ser mare soltera.

Sorolla denuncia un tema d'asfíxia social, de falta de recursos, de desigualtat.

Accentua molt la situació com ens presenta l'escena, en un vagó de tren, en diagonal, a mode de presó, solament un halo de llum entra en aquest espai de penombra, soledat i tancament, quasi sense cap eixida ni esperança.

Dos anys després, reitera de nou el realisme social amb una altra obra:

Tràfic de blanques, 1894

En aquest cas aborda el tema de la prostitució, un grup de joves dones dormisquegen una altra vegada en un vagó de tren, tristes i desolades, esclavitzades en plena joventut supervisades per la seua alcavota, de negre amb la mirada perduda però controlant la situació, una situació d'altra banda comuna per la falta de recursos, on famílies es veien obligades a cedir les seues filles per a possibles treballs enganyosos a canvi de miserables recursos econòmics.

Després de l'etapa de realisme social vindrà en l'obra del nostre autor la llum de les dones que treballen, dones de mar i de veritat.

Les dones treballadores de la mar, de la seua platja, del Cabanyal i la Malva-rosa. Dones que conviven amb Sorolla i encarnaven la força dels qui vivien de la mar.

El pintor plasma dones pescadores, però també pinta esforç, companyonia, ennoblint la quotidianitat, el treball i l'esforç diari.

Hi ha veritat en els seus gestos, en les seues tasques, és una llum humana, no sols pictòrica, les seues obres són vides reals convertides en art, exemple d'això serà:

Pescadores valencianes, 1915

Quan Sorolla realitza aquesta obra es troba treballant en el seu major encàrrec, el de la Hispanic Society, i durant els seus descansos estivals continua mantenint el diàleg amb els seus temes de sempre, mar, llum, platja i pesca.

En aquesta obra unifica tots aquests conceptes afegint el treball d'aquestes dones, abillades amb immaculats vestits blancs i grocs com les pescadores de l'època, amb xiquets i cistells de treball que quedaren plens de peix per a portar a vendre, miren a la mar esperant les barques, la mirada fixa en ella.

Les tres, fortament ancorades a la sorra, resistint el vent que agita les seues robes, elles, estan alienes a la bullícia que té lloc en el centre de la composició, els xiquets, sempre presents en les obres, jugant i xipollejant, aquests xiquets que són part d'aquestes dones de Sorolla, mares, filles i germanes de pescadors, dones en constant treball tant en l'àmbit privat com en l'econòmic.

La intensa llum de l'ocàs, del final del dia, potencia la composició, el tret de monumentalitat és un recurs constant en l'obra de Sorolla.

El pintor ret homenatge a les pescadores, grans treballadores i protagonistes dels seus quadres.

L'aparent quotidianitat de l'escena adapta en realitat les maneres i el hieratisme de les figures clàssiques. Sorolla en aquesta obra en fa vertaderes heroïnes, dones fortes com a pilars de la societat del moment.

Moltes altres dones continuaran sent protagonistes de la seua obra, el paper de la dona al començament del segle XX serà un pilar fonamental per a aconseguir posicionar-se

com a part efectiva en el tombant de segle, abocades en una societat classista de finals del segle XIX hauran d'esperar als inicis del XX perquè aquest difícil camí de consecució cap a la igualtat comence a ser posat en valor, molt quedava i queda avui, en ple segle XXI per a aconseguir-ho, però si des d'obres que considerem més acadèmiques veiem autors que es plantejaven aquestes denúncies i reconeixements anem pel bon camí. Però ha de ser sense descans i constant.

Millor ens quedem amb la imatge de Dones de la Mediterrània, com a metàfora cultural, històrica i social.

VIVÈNCIES I RUTES CULTURALS VALENCIANES

CASTIELFABID – Racó d'Ademús

Text i fotografies: *Vicent Julià Vives*

Arribarem a Castielfabid per la carretera CV-35, autovia d'Ademús; és una petita i singular localitat situada a l'interior de la província de València, dins la comarca del Racó d'Ademús, un territori enclavat entre les províncies de Conca i Terol. Aquest aïllament geogràfic li ha permès conservar un marcat caràcter històric i paisatgístic, convertint-lo en una destinació molt atractiva per al turisme rural i cultural.

El municipi de Castielfabid és a dalt d'un promontori rocós al costat del riu Ebrón i amb altituds que superen els 1.000 m, cosa que li dona un caràcter muntanyós i paisatgístic molt singular, destaca pel seu origen medieval, visible pel seu traçat urbà adaptat a l'orografia muntanyosa.

Un dels principals símbols és el castell que corona el nucli urbà, una fortificació d'origen islàmic que posteriorment va ser reforçada durant la Reconquesta. Des d'aquest punt elevat s'obtenen vistes privilegiades de la vall del riu Túria, que travessa la comarca i en constitueix un dels elements naturals més importants

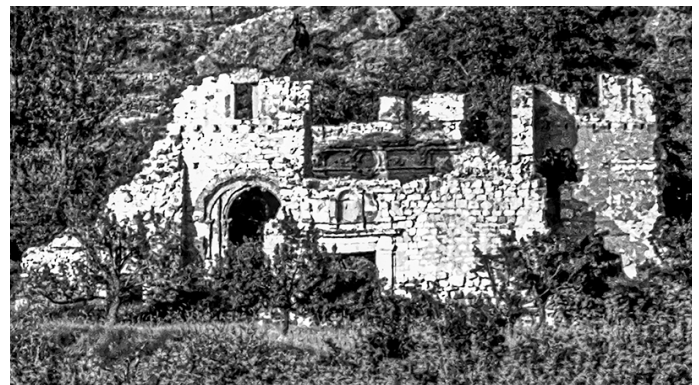
Visitarem els monuments més rellevants l'Església-Fortalesa de la Mare de Déu dels Àngels, un edifici singular que combina funcions religioses i defensives. Construïda al segle XIII, aquesta església-fortalesa és un exemple notable d'arquitectura medieval adaptada a contextos fronterers. També mereix atenció la Casa Consistorial, integrada en antigues estructures defensives, les restes de muralles que encara es conserven al nucli antic i les ruïnes del Convent de Sant Guillem al costat del riu Ebrón, del segle XIV, les Coves de Hituelo o la Vila Vella.

La comarca del Racó d'Ademús ofereix paisatges de gran valor ecològic, amb muntanyes, boscos i rius que conviden a la pràctica de senderisme, ciclisme i activitats a l'aire lliure. Rutes com les que recorren la vall del Túria permeten descobrir paratges de gran bellesa i tranquil·litat, allunyats del turisme massificat.

Podem fer recorreguts al paratge Natural Municipal del Tossal dels Tres Regnes, lloc on conflueixen Castella-la Manxa, Aragó i València. Hi ha itineraris senyalitzats per recórrer les riberes i les Hoces del riu Ebrón. Pel que fa als llocs circumdants d'interès turístic, destaca la propera localitat d'Ademús, capital històrica de la comarca, aquesta conserva un interessant patrimoni arquitectònic, incloent-hi esglésies, ermites i carrers tradicionals, especialment l'ermita de la Mare de Déu de l'Horta, del segle XIV, joia del romànic valencià.

Tenim l'opció de visites a les poblacions de El Cuervo i Arroyo de Cerezo. Un altre enclavament destacat és el paratge de la Pobla de Sant Miquel, on es troba el Parc Natural del seu nom, aquest espai protegit acull alguns dels arbres més antics de les terres valencianes, com ara les savines mil·lenàries, i ofereix rutes de senderisme de gran interès. En definitiva, Castielfabid és una destinació que combina història, patrimoni i natura en un entorn únic. La seua autenticitat, juntament amb la riquesa del seu entorn, el converteixen en un lloc ideal per als que busquen conèixer una de les zones més desconegudes i encantadores de l'interior valencià, tenint en compte que és una destinació rural petita, però amb moltes possibilitats d'activitats de tot tipus, culturals, esportives, recol·lecció de bolets a les èpoques i excursions d'observació de flora i fauna, amb observació d'avifauna molt diversa.

Restaurants recomanables: Els Centenars o el Xiringuito de l'Hort del Cura, cuina casolana i tradicional de carns, plats de cullera. Disposa de diversos establiments rurals d'hostalatge, tant a la població com als pobles molt propers, com La Casa Gran o l'Hortal i Lloó i altres.

<https://www.comunitatvalenciana.com/es/valencia/castielfabid>
<https://www.comunitatvalenciana.com/es/valencia/ademuz>
<https://rincondeademuz.info>

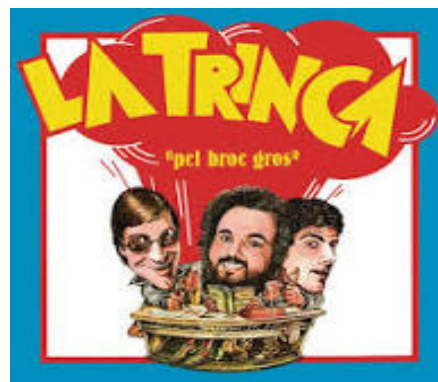

Fem l'amor, no la guerra

«Feu l'amor, no la guerra» s'incorpora també en la música popular. John Lennon, ens ho cantava en «Mind Games»: *I want you to make love, not war / I know you've heard it before.* Bob Marley, també ens ho recordava en «No more trouble»: *Make love and not war! 'Cause we don't need no trouble. / What we need is love (love)* I Bob Dylan denunciava el negoci de les armes i la complicitat dels polítics en «Masters of war»: *Come you masters of war / You that build the big guns / You that build the death planes...*

En català, l'espectacular grup La Trinca ens insistia: *Fem l'amor i no guerra, / no et volem a sota terra. / Vine aquí i tinguem la festa en pau, / deixa l'arma i ajunta't al sarau. / Fes l'amor, fes l'amor i no la guerra.*

Sembla que l'origen d'aquest conegut eslògan està en la feliç idea d'un estudiant de la Universitat d'Oregon que l'abril de 1965 va escriure sobre la seua samarreta abans d'eixir a manifestar-se contra la guerra del Vietnam: *Make love not war.* Unes activistes de la Llibreria Solidaritat, a Chicago, van imprimir i distribuir adhesius amb aquest lema, facilitant la seua popularitat. La frase camina a lloms dels moviments socials, en el moviment de la contracultura dels anys 60, en les mobilitzacions estudiantils a diferents indrets, al Maig del 68, en la fraseologia i estètica hippie i en múltiples manifestacions de la cultura popular. Recorde ara al cinema: *Good morning Vietnam!*

Particularment, a dies d'ara, continue fent meua aquesta frase. Puc dir-ho més "intel·lectual", si voleu: *La guerra és la derrota de la raó.* (La frase es de María Zambrano). O puc sentir-ho recordant Miguel Hernández: *Tristes guerres / si no es amor la empresa. / Tristes, tristes. Tristes armes / si no son las palabras. / Tristes, tristes.*

De qualsevol manera, amb cançó o a crits, la lamentable actualitat ens obliga a sumar-nos a totes les veus que condemnen la guerra.

**(Amb aquesta gramola volem dedicar també un pensament a dos amics que ens han deixat en aquests darrers mesos. Estic segur que Remigi Palmero i Julio Galcerà sumarien les seues guitarres i veus al clamor antibel·licista)*

LA POLTRONA DE LLEGIR

Lorena Barroso (Presidenta Club de lectura l'Elia)

Gegants de gel

Joan Benesiu - Editorial: Periscopi.

Novel·la d'alta densitat intel·lectual que combina reflexió i narració en un ambient europeu i fronterer. Destaca per una prosa precisa i una mirada profunda sobre la memòria, la identitat i la condició contemporània.

Joan Benesiu
Gegants de gel

Helena Lumbreras

i el cinema militant de la Transició.

Pedro Uris

Entre 1968 i 1978, els últims anys del franquisme i els primers de la Transició, apareix a Espanya un cinema militant que pretén documentar les realitats que els mitjans de comunicació oficials ocultaven i que, en les seues versions més avançades, crida a un alçament contra el règim. Aquest cinema té dos focus fonamentals:

Madrid: Col·lectiu de Cinema de Madrid. Vinculat al PCE. Les seues primeres filmacions daten de 1973, amb l'objectiu d'obtenir imatges de manifestacions, assemblees, conflictes obrers i esdeveniments que no tenien cobertura als mitjans oficials. Adopta el nom de *Colectivo de Cine de Madrid*, després de la mort de Franco, i els seus tres membres més estables (es tracta de col·lectius en els quals els integrants entren i ixen) són tres afiliats al PCE: Andrés Linares, Tino Calabuig i Andrés Garijo.

Les pel·lícules del Col·lectiu són: *La ciudad es nuestra* (1975), sobre el moviment veïnal a Madrid; *Amnistia y libertad* (1976), amb l'eixida de la presó dels dirigents de CCOO Juan Muñoz Zapico, Nicolás Sartorius i Marcelino Camacho, que denuncia que aquest primer indult no cobreix els objectius de l'amnistia; *Vitoria*, marzo 1976 (1976), amb l'enterrament dels cinc obrers morts a les mans de la policia a Vitòria; *Hasta siempre en la libertad* (1977), amb l'assassinat dels advocats laboralistes d'Atocha i el seu impacte social i polític.

El Colectivo de Cine va deixar de funcionar quan es van legalitzar els partits i es va començar a informar sobre les seues activitats en ràdio i televisió. Els seus materials cinematogràfics són ara propietat de TVE i aquestes imatges són conegudes per tots els espanyols, tot i que ben pocs imaginem que aquestes imatges van ser rodades per voluntariosos militants antifranquistes.

Barcelona: Colectivo de Cine de Clase. La seua fundadora i cap visible és Helena Lumbreras (1935--1995), al costat del seu company i marit Mariano Lisa. És la (el) primera cineasta que, en plena dictadura, va filmar a opositors al franquisme en territori espanyol i no en l'exili. Les seues pel·lícules incorporen una estructura més treballada que les del *Colectivo de Madrid*, superant la simple successió de materials documentals.

Malgrat això, durant molts anys ha sigut una completa desconeguda. A València es van projectar els seus migmetratges al març de 1977, al València Cinema. La seua obra completa es va projectar per primera vegada a la **Mostra Internacional de Films de Dones de Barcelona** en 2015 i, més tard, s'ha projectat en altres escenaris, inclòs el MOMA de Nova York.

Comença a estudiar cinema en 1958, en la IIEC (posteriorment serà l'EOC), on realitzarà els seus tres primers curtmetratges com a pràctiques del curs: *A los toros* (1960), *El telegrama* (1961) i *El primer día* (1962). Aconsegueix una beca d'afers exteriors per a completar els seus estudis en el *Centro Sperimentale di Cinematografia* de Roma i allí estudia dos cursos i es gradua en direcció amb España, un curt de cinc minuts que constitueix el seu primer treball sonor. A Roma treballarà com a documentalista a la RAI, a

més de participar, en diverses comeses, en rodatges de Pasolini, Francesco Rosi, Fellini o Gillo Pontecorvo.

En 1968, la productora Unitele Films, vinculada al PCI, li va proposar rodar un documental en sòl espanyol. El rodatge es va realitzar de manera clandestina entre Madrid i Barcelona i allí va comptar amb l'ajuda d'un altre jove documentalista, Llorenç Soler. Amb el material rodat va muntar a Itàlia el seu documental *Spagna 68* (amb el subtítol de *El hoy es malo, pero el mañana es mío*), en el qual documenta la lluita contra el règim franquista des de tres fronts: àmbit universitari (estudiants i professors), treballadors de les fàbriques (amb menció a les clandestines CCOO) i un sector de l'Església que feia costat a la causa obrera.

Retorn a Espanya. S'instal·la a Barcelona, on roda, de manera clandestina, de nou amb la col·laboració de Llorenç Soler, *El cuarto poder* (1970), en el qual advoca per la creació d'una premsa lliure, arribant a descriure el mètode d'utilització d'una vietnamita, quasi com si fora un tutorial del nostre temps.

Comença a treballar com a professora de dibuix en un institut de Martorell (Barcelona), on coneix Mariano Lisa, que impartia l'assignatura de Filosofia, amb el qual es casarà i crearà el *Colectivo de Cine de Clase*, un grup horitzontal, sense jerarquies, que pretenia introduir-se en la realitat per a canviar-la a través del cinema.

La seua primera producció és *El campo para el hombre* (1973), que es va rodar en períodes de vacances i entre lactàncies de les seues filles que van nàixer durant el llarg rodatge. Aquesta precarietat inclou una càmera de 16 mm, accionada manualment (no tenia bateria), que només permetia 28 segons de filmació, ja que calia tornar a donar-li corda. La pel·lícula arreplega testimoniatges d'agricultors i experts que documenten la situació real del camp espanyol, filmant en dues zones, Galícia i Andalusia. En la seua part final supera el tema estrictament agrari i ens parla de la consciència de classe i de la societat socialista com a única solució.

La participació de la parella en una vaga en 1971 fa que siguen detinguts per la policia i vetats per a qualsevol lloc docent estatal, deixant Helena en l'atur i Mariano treballant en una acadèmia privada amb un sou sensiblement inferior. La parella va aconseguir sostenir-se gràcies als contactes amb les televisions de la resta del món, que pagaven molt bé les imatges que ells treien dels carrers.

Realitzaran dues pel·lícules més: *O todos o ninguno* (1976), que documenta una vaga de 106 dies de duració a Laforsa, una empresa metal·lúrgica de Cornellà; l'equip de rodatge s'integra en aquestes mobilitzacions i les viu al costat dels obrers. I a *la vuelta del grito* (1978), una mirada a la situació econòmica i social en els primers dies de la Transició, amb els Pactes de la Moncloa com a gran traïció a la classe i a la causa obrera.

Helena Lumbreras morí en 1995, als 60 anys d'edat, a conseqüència d'un càncer.

EL CELET: contes per a Infants

CARAGOL I SARGANTANA JA TENEN NOM

Text Vicen Córcoles Dibuix, Joana Galdón

Caragol i Sargantana s'havien adaptat perfectament a la nova situació. Convertits en escultures de pedra i trencadís al Parc de la Pinada, gaudien dels rajos del sol i de les gotes de pluja.

Paraven les seues oïdes per a escoltar nyequejar els ànecs, raucar les granotes, parrupar els coloms o piular els ocellets menuts que habitaven els arbres; això els feia sentir d'allò més a gust.

I, sobretot, els agradava sentir els crits, plors i rialles de les xiquetes i xiquets que jugaven al seu voltant. Caragol i Sargantana feien companyia a les il·lustres escriptores i als il·lustres escriptors d'arreu del món que omplien amb els seus noms els bancs del parc; bancs on la gent se'u recolza l'esquena sobre poetes, novel·listes i literats que han fet màgia amb les seues paraules.

Aquest parc va acollir una gran festa el dia que es va inaugurar. Corria l'any 2002 i un fum de nens s'hi acostaren per tal de gaudir de la música, dels contes, dels jocs i dels tallers que celebraven l'esdeveniment.

Caragol i Sargantana havien trobat la felicitat.

Passaren vint anys i la vida continuava al parc, en un esdevenir constant de persones que el travessaven o hi descansaven.

Però, tot i el seu benestar, alguna cosa trobaven a faltar els animals de pedra.

No tenien nom!

D'allò van ser conscients els ciutadans d'aquest poble i, amb molt d'interès, es llançaren a la busca d'un àlies per a ells. Foren els xiquets i xiquetes els que van proposar un llistat prou llarg de noms, que després van ser sotmesos a una renyida votació.

Bobby, Carmelo o Eli foren algunes de les propostes per a Caragol.

Sarganliana, Elia o Carmela, per a Sargantana.

Al final de la votació es van triar els dos noms que avui els acompanyen: Elies i Anna. Noms que als nostres amics els van agradar prou, perquè feien homenatge al nom del poble al qual havien arribat, molt de temps abans, i al qual vivien de manera tranquil·la i plàcida: ELIANA.

I ara ja. Ara sí.

El Caragol Elies i la Sargantana Anna formen part d'aquesta vila tan bonica com una postal.

*Ací al Parc de la Pinada,
acaronats per fonts i bancs,
viuen dos éssers de pedra,
trencadís i cor de fang.*

*Caragol es diu Elies,
que els xiquets ho van votar;
Sargantana es diu Anna
i dorm serena al barandat.*

*Quan els crides pels seus noms
molt de pressa, tot corrent,
dius Elies i dius Anna
surt el nom de l'Eliana
que és el poble que habitem*

****Sempre estarem agraïdes a Lorna Benavides, l'escultora que va crear els nostres protagonistes.***

Estos americans són l'òstia!
Destrossen el planeta amb guerres i contaminació i després se'n van...
MaleïtS!!

LES NOSTRES PARAULES

ADÉS

Pasqu Martínez

La paraula triada per a aquesta edició ve recomanada per un bon amic, sembla que es troba en perill, no la sentim al poble, cosa que sembla si s'escoltava ADÉS, vet ací la paraula.

El diccionari normatiu valencià i els altres coincideixen en la definició:

- 1- Adés:adv. En un temps passat molt pròxim al present, fa poc, fa uns instants o fa unes poques hores: Han vingut adés, i com que no estaves no t'han pogut saludar.
- 2-Adés adés: loc. Adv. A cada moment, moltes vegades: Adés adés es girava per comprovar si el seguien.
- 3-Adés... adés: loc. conj. S'usa per a introduir relacions distributives: Adés parla, adés calla.
- 4-Ara i adés:loc. adv. Sovint, amb freqüència:No és fàcil veure'l per ací: ara i adés està de viatge corrent món.
- 5-També hi ha l'adverbi aglutinat adesiara, 'de tant en tant'.

Etimologia: D'origen incert, potser del llatí vulgar addresso, derivat de (iam tempus) adesse, 'ja arriba l'hora', o d'addipsum, contracció d'ad id ipsum (tempus), 'en aquest mateix temps', d'on vindria l'italià adesso 'ara'.

A la pàgina de Rodamots.Cat he trobat aquesta cita:

Eugeni S. Reig escrivia, a Les nostres paraules (Acadèmia Valenciana de la Llengua, 2008): «Actualment hi ha tendència a substituir el mot adés, usadíssim fins fa quatre dies per tothom, per expressions equivalents com ara fa una estona, fa un instant o fa un moment, la qual cosa significa un empobriment lamentable de la llengua».

<http://www.avl.gva.es> -<https://dlc.iec.cat> -<https://rodamots.cat> -<https://dcbv.iec.cat>

CEL OBERT primavera 2026 - EDITA: Centre d'Estudis Locals de l'Eliana (CEL) - CIF: G-97 358 113

centrestudislocalsleliana@gmail.com - www.celdeleliana.com - www.celdeleliana.com/2026primavera - Tel. 678 57 80 17

CONSELL DE REDACCIÓ: Rafa Desco, Conxa Delgado, Pasqu Martínez, Robert Fuster, Janto Gil.

COL-LABOREN: Reyes Belvis, Jaume Martínez, Pedro Uris, Lorena Barroso, Vicent Julià, Biblioteca Municipal, Víctor Ifurria, Vicent Rubio, Vicen Córcoles, Joana Galdón.

ASSESSORS LINGÜÍSTICS: Robert Fuster - Pasqu Martínez

Maqueta edició paper, Janto Gil - Maqueta edició digital, Robert Fuster - Coordina, Janto Gil

Si voleu participar, proposar o ser membres del CEL, només heu de posar-vos en contacte: centrestudislocalsleliana@gmail.com - tel: 678 57 80 17